

Μεσημβρία (Αρχαιότητα)

Περίληψη :

Τα ερείπια της αρχαίας δωρικής πόλης της Μεσημβρίας βρίσκονται στα δυτικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, στη σύγχρονη πόλη Νεσέμπαρ της Βουλγαρίας. Οι αρχαίοι Έλληνες άποικοι είχαν επιλέξει με μεγάλη προσοχή τη θέση της πόλης, την οποία και έχτισαν τελικά επί της χερσονήσου Νεσέμπαρ. Η χερσόνησος αυτή είναι προστατευμένη με φυσική οχύρωση και προσφέρει τη δυνατότητα επικοινωνίας με την ενδοχώρα μέσω ενός στενού ισθμού μήκους 350 μ., ενώ ταυτόχρονα αποτελεί σπουδαίο λιμάνι για τα πλοία με κατεύθυνση από και προς την πόλη.

Γεωγραφική Θέση

Νεσέμπαρ, Βουλγαρία

Ιστορική Περιοχή

Δυτικά παράλια Εύξεινου Πόντου

1. Η γραπτή τεκμηρίωση

Η Μεσημβρία είναι η μοναδική [αποικία](#) σε ολόκληρη την επικράτεια του Εύξεινου Πόντου που χτίστηκε από Έλληνες δωρικής καταγωγής. Βρίσκεται στη χερσόνησο του Νεσέμπαρ, όπου υπάρχει και η σύγχρονη ομώνυμη πόλη της Βουλγαρίας.¹ Ετυμολογικά η λέξη «Νεσέμπαρ» αποτελεί εξέλιξη της αρχαίας λέξης «Μεσημβρία». Για την ίδρυση της αποικίας οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς μάς έχουν διασώσει ορισμένα πολύτιμα στοιχεία. Ο [Ηρόδοτος](#), για παράδειγμα, αναφέρει ότι άποικοι από την [Καλχηδόνα](#) και το [Βυζάντιο](#) ίδρυσαν τη Μεσημβρία,² ενώ κατά το Σκύμνο το Χίο³ η πόλη χτίστηκε από κατοίκους της Καλχηδόνας και της μητρόπολής της, των Μεγάρων. Ο αρχαίος γεωγράφος [Στράβων](#),⁴ τέλος, μας πληροφορεί ότι η Μεσημβρία ιδρύθηκε από Μεγαρείς αποίκους. Από ένα άλλο χωρίο του Ηροδότου⁵ γίνεται φανερό ότι η πόλη της Μεσημβρίας υπήρχε ήδη κατά την περιβόητη [εκστρατεία του Δαρείου στη Σκυθία](#), γύρω στο 513 π.Χ.⁶

Οι αρχαιολογικές έρευνες στο χώρο της αρχαίας Μεσημβρίας έχουν δείξει ότι ο ελληνικός οικισμός χτίστηκε στη θέση ενός προϋπάρχοντος θρακικού οικισμού.⁷ Ίσως το ίδιο συνέβη και στην περίπτωση της γειτονικής αποικίας⁸ της Μεσημβρίας, της [Βιζώνης](#), στα τέλη του 5ου αι. π.Χ.⁹

2. Η ετυμολογία του ονόματος

Η ετυμολογία της λέξης «Μεσημβρία» παρέχεται από τους αρχαίους συγγραφείς. Έτσι, ο Στράβων πληροφορεί ότι αρχικά η πόλη ονομαζόταν «Μενεβρία», δηλαδή πρόκειται για την πόλη κάποιου Μένα, ο οποίος ήταν και ο ιδρυτής της. Στη συνέχεια, ο ίδιος συγγραφέας προσθέτει ότι η λέξη «βρία» στα θρακικά σημαίνει «πόλις».¹⁰ Ένας άλλος, μεταγενέστερος συγγραφέας, ο Στέφανος Βυζάντιος, έχει διασώσει παρεμφερείς πληροφορίες. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ότι η Μεσημβρία οφείλει το όνομά της σε κάποιον Μέλσα, προφανώς Θράκα,¹¹ και έτσι η Μεσημβρία είναι η πόλη του Μέλσα.¹² Η εκδοχή αυτή φαίνεται πως επιβεβαιώνεται και από μία επιγραφική μαρτυρία.¹³ Με τον τρόπο αυτό οι αρχαίοι Έλληνες άποικοι έθεσαν τον οικισμό τους υπό την προστασία του ήρωα, βασιλιά και θεού Μέλσα.¹⁴

3. Ιστορική επισκόπηση

3.1. Προϊστορικοί – Αρχαϊκοί χρόνοι

Σύμφωνα με τις γραπτές μαρτυρίες και τις αρχαιολογικές ενδείξεις, φαίνεται πως η πόλη της Μεσημβρίας χτίστηκε περί τα τέλη του 6ου αι. π.Χ. από Έλληνες δωρικής καταγωγής. Η αρχαία πόλη εδραιώθηκε στο χώρο όπου σε προγενέστερα χρόνια είχε ανθίσει ένας άλλος οικισμός [Θρακών](#), ο οποίος κατά την παράδοση των Βούλγαρων ιστορικών και αρχαιολόγων χαρακτηρίζεται ως «πρωτοπόλις», δηλαδή ως το προστάδιο της εμφάνισης ενός πλήρους οργανωμένου οικισμού της Κλασικής περιόδου, όπως ήταν η αρχαία ελληνική «πόλις». Ο γηγενής αυτός οικισμός ήταν οχυρωμένος με έναν ισχυρό

Μεσημβρία (Αρχαιότητα)

περίβολο. Η επίχωση εντός των οχυρωματικών αυτών τειχών, αποτελούμενη από θραύσματα θρακικών αγγείων και μίλησιακών κεραμικών του τύπου των [Φικελλούρων](#), σύμφωνα με τις σχετικές αρχαιολογικές έρευνες χρονολογείται μεταξύ του 12ου και του 6ου αι. π.Χ. Αποτέλεσμα της επαφής των νεοαφιχθέντων Ελλήνων αποίκων και των Θρακών γηγενών (πιθανότατα πρόκειται για τη φυλή των Νισαίων) ήταν η δημιουργία ενός ελληνοθρακικού κοινωνικού και πολιτισμικού κέντρου στη θέση όπου είχε προηγηθεί η «βρία».¹⁵

3.2. Κλασικοί χρόνοι

Από τις αρχές του 5ου αι. π.Χ., η πόλη της Μεσημβρίας αρχίζει σταδιακά να εξελίσσεται σε κέντρο τόσο της ευρύτερης περιοχής του δυτικού Εύξεινου Πόντου όσο και διεθνώς. Έτσι, η Κλασική περίοδος χαρακτηρίζεται από έντονες πολιτικές σχέσεις με την Αθήνα, της οποίας άλλωστε η θέση και η παρουσία σε ολόκληρη την επικράτεια του Εύξεινου είχε ισχυροποιηθεί πολύ, ιδίως μετά την εκστρατεία που πραγματοποίησε ο στρατηγός Περικλής γύρω στο 437 π.Χ. Το γεγονός αυτό εξηγεί και τη συμμετοχή της Μεσημβρίας¹⁶ στη [Δηλιακή συμμαχία](#) τουλάχιστον από το έτος 425/424 π.Χ. Η συγκεκριμένη πολιτική κατάσταση είχε άμεσο αντίκτυπο στην οικονομική ζωή της Μεσημβρίας, πράγμα που αποδεικνύεται από την κοπή αργυρού [νομισμάτος](#)¹⁷ κατά το δεύτερο μισό του 5ου αι. μέχρι το πρώτο μισό του 4ου αι. π.Χ., σύμφωνα με τα αθηναϊκά πρότυπα.¹⁸ Οι στενές σχέσεις με την Αθήνα διαφαίνονται επίσης από το γεγονός της ανακάλυψης μεγάλων ποσοτήτων μελανόμορφης και ερυθρόμορφης [κεραμικής](#) στο χώρο της αρχαίας Μεσημβρίας.¹⁹

3.3. Ελληνιστικοί – Πρωτοβυζαντινοί χρόνοι

Στενές ήταν οι σχέσεις και με το γηγενή πληθυσμό της ενδοχώρας του δυτικού Εύξεινου Πόντου, δηλαδή των Θρακών. Σύμφωνα μάλιστα με μία άποψη, η πόλη της Μεσημβρίας πρέπει να κατέβαλε και φόρο στο βασιλιά των Οδρυσών,²⁰ ο οποίος είχε επεκτείνει την επιρροή του στην περιοχή της βορειοανατολικής Θράκης, μετά την αποτυχία του Πέρση βασιλιά Δαρείου στην εκστρατεία του κατά των Σκυθών. Η καταβολή του συγκεκριμένου φόρου κατά τον 4ο και 3ο αι. π.Χ.²¹ είχε προφανώς σκοπό την εξασφάλιση της ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της Μεσημβρίας.²² Από τις επιγραφικές μαρτυρίες που έχουν μέχρι σήμερα αποκαλυφθεί, πληροφορούμαστε ότι κατά τον 3ο αι. π.Χ. η πόλη είχε εκδώσει ένα προξενικό διάταγμα²³ και είχε συνάψει μία ομολογία (είδος συμφωνίας) με το βασιλιά των Θρακών Σαδάλα.²⁴ Επειδή ο τελευταίος έδειξε πολύ καλή συμπεριφορά απέναντι στους κατοίκους, η δωρική πόλη του απένειμε τιμές και προνόμια. Μεταξύ των τιμών αυτών ήταν και η ετησία απονομή ενός χρυσού στεφάνου αξίας 500 [στατήρων](#), το οποίο προφανώς αποτελούσε κάποια μορφή υποχρεωτικής φορολογίας.²⁵

Η πόλη της Μεσημβρίας, εκτός από τη φυσική οχύρωση της χερσονήσου, διέθετε και έναν οχυρωματικό περίβολο από τα Κλασικά ακόμη χρόνια. Έχουν μελετηθεί τα μέρη του περιβόλου κοντά στην κεντρική πύλη. Έχει διαπιστωθεί η παρουσία πύργων κατά μήκος του τείχους σε σημεία στρατηγικής σημασίας, όπως για παράδειγμα ο εξαγωνικός πύργος για την προστασία της πύλης από τη βόρεια πλευρά. Οι οχυρώσεις της Κλασικής περιόδου διατηρήθηκαν στις επόμενες περιόδους, Ελληνιστική και Ρωμαϊκή. Όμως, στο δεύτερο μισό του 5ου αι. μ.Χ., οι οχυρώσεις υπέστησαν ορισμένες αλλαγές βάσει των νέων δεδομένων οικοδόμησης και στρατηγικής.²⁶

4. Οικίες

Από τις αρχαιολογικές μελέτες που διεξάγονται μέχρι σήμερα στη θέση της αρχαίας πόλης, καθίσταται φανερό το γεγονός ότι η αρχιτεκτονική της Μεσημβρίας, τουλάχιστον κατά τους δύο πρώτους αιώνες από την ίδρυσή της, δε διέφερε σημαντικά από εκείνη της [Ολβίας Ποντικής](#) ή της Μασσαλίας. Οι [οικίες](#) της Μεσημβρίας ήταν χτισμένες σύμφωνα με τα πρότυπα οικοδόμησης των οικιών σε ολόκληρο το μεσογειακό κόσμο. Ο σχεδιασμός και η δομή των οικιών, τα υλικά κατασκευής και η τεχνική οικοδόμησης, καθώς και η διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου των οικιών της Μεσημβρίας, αποδεικνύουν ότι μέχρι τα τέλη της Ελληνιστικής περιόδου η αρχιτεκτονική αυτή ήταν κοινή για τις πόλεις του Εύξεινου Πόντου και της Μεσογείου. Αυτός ο κοινός αρχιτεκτονικός σχεδιασμός καταδεικνύεται από την ανακάλυψη στη Μεσημβρία των λειψάνων της επονομαζομένης «οικίας του Αρτεμιδώρου» (4ος-2ος/1ος αι. π.Χ.), καθώς και από την κεραμική που έχει βρεθεί μέχρι

Μεσημβρία (Αρχαιότητα)

σήμερα στην περιοχή.²⁷

5. Λατρεία

Η λατρευτική ζωή των κατοίκων της Μεσημβρίας μάς είναι γνωστή κυρίως από την Ελληνιστική περίοδο και μετά. Έτσι, στο βόρειο λιμένα της πόλης υπήρχε ο ναός του [Διός](#) του Υπερδεξίου, σε **δωρικό ρυθμό**, από τον οποίο έχει διασωθεί μόνο η βορειοδυτική γωνία του καθώς και η βάση του χάλκινου αγάλματος της συγκεκριμένης θεότητας. Στο νότιο λιμένα της Μεσημβρίας και σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο βρισκόταν ένας άλλος ναός, αφιερωμένος στο θεό [Απόλλωνα](#).²⁸ Σε κοντινό σημείο έχει αποκαλυφθεί ένα τμήμα από το μεγάλο άγαλμα του θεού. Όπως ακριβώς και στην περίπτωση της μητρόπολης της Μεσημβρίας, δηλαδή των Μεγάρων, έτσι και στην ίδια τη Μεσημβρία οι άποικοι είχαν χτίσει δύο ναούς αφιερωμένους στο Δία και δύο αφιερωμένους στον Απόλλωνα: δύο στους λιμένες και δύο στην **αγορά** της πόλης. Η αγορά βρισκόταν στο κέντρο της χερσονήσου, απ' όπου προέρχονται τα λείψανα της **βασιλικής** της Αγίας Σοφίας. Πιθανότατα η βασιλική αυτή είχε χτιστεί επάνω στα ερείπια του ναού του Απόλλωνος.

Άλλες θεότητες που λατρεύονταν στη Μεσημβρία είναι η [Αθηνά](#) Σωτεΐρα, ο [Διόνυσος](#),²⁹ οι Διόσκουροι, ο [Ασκληπιός](#), η [Δήμητρα](#) και η [Κόρη](#),³⁰ η [Εκάτη](#), η [Ίσις](#) και ο [Σάραπις](#). Γνωρίζουμε ακόμη ότι στην πόλη υπήρχε **γυμνάσιο**, καθώς και ένα θέατρο, των οποίων τα ερείπια δεν έχουν έλθει ακόμη στο φως. Για όλα αυτά τα στοιχεία σημαντική πηγή των ερευνητών αποτελεί το πλούσιο επιγραφικό υλικό.³¹

1. Preshlenov, H., "Messambria", στο Grammenos D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 164.

2. Ηρ. 6.33.

3. Σκύμν. 737-742.

4. Στράβ. 7.6.1.

5. Ηρ. 4.93.

6. Ognenova-Marinova L., "Mesambria et le monde Thrace entre le VIIe et le Ve s. av. n.e.", στο Lazarov, M. (επιμ.), *Thracia Pontica III, Troisieme Symposium International, Les Thraces et les colonies grecques, VII-V s. av. n.è.* (Sofia 1986), σελ. 241. Βλ. επίσης, Lazarov M., "Notizen zur griechischen Kolonisation am westlichen Schwarzen Meer", στο Tsetschladze, G.R. (επιμ.), *The Greek Colonisation of the Black Sea. Historical Interpretation of Archaeology* (Stuttgart 1998), σελ. 90.

7. Ognenova-Marinova, L., "Mesambria et le monde Thrace entre le VIIe et le Ve s. av. n.e.", στο Lazarov, M. (επιμ.), *Thracia Pontica III, Troisieme Symposium International, Les Thraces et les colonies grecques, VII-V s. av. n.è.* (Sofia 1986), σελ. 242. Βλ. επίσης, Preshlenov, H., "Messambria", στο Grammenos, D.V. – Petropoulos E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 164-165.

8. Herman-Hansen, M. – Heine-Nielsen, T. (επιμ.), *An Inventory of Archaic Classical Poleis: An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation* (Oxford 2004), σελ. 935· Preshlenov, H., "Messambria", στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 165.

9. Salkin, A.E., "Bizone", στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 2* (British Archaeological Reports International Series 1675, Oxford 2007), σελ. 39· Salkin, A.E., "Evidence for the earlier foundation of Bizone colony", στο Lazarov, M. (επιμ.), *Thracia Pontica III, Troisieme Symposium International, Les Thraces et les colonies grecques, VII-V s. av. n.è.* (Sofia 1986), σελ. 251-255.

10. Στράβ. 7.6.1.

Μεσημβρία (Αρχαιότητα)

11. Nawotka, K., *The Western Pontic Cities. History and Political Organization* (Amsterdam 1997), σελ. 14-16.
12. Στέφ. Βυζ., βλ. λ. «Μεσημβρία». Βλ. επίσης Plin., *HN* 4.11.45.
13. Herman-Hansen, M. – Heine-Nielsen, T. (επιμ.), *An Inventory of Archaic Classical Poleis: An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation* (Oxford 2004), σελ. 935.
14. Preshlenov, H., “Messambria”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 165, 178.
15. Preshlenov, H., “Messambria”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 178.
16. Herman-Hansen, M. – Heine-Nielsen, T. (επιμ.), *An Inventory of Archaic Classical Poleis: An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation* (Oxford 2004), σελ. 935. Βλ. επίσης, Preshlenov, H., “Messambria”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 178.
17. Πλήρης αναφορά στα αργυρά νομίσματα της Μεσημβρίας υπάρχει στο Karayotov, I., “Circulation des monnaies de Bronze de Messambria”, στο Velkov, V. (επιμ.), *Nessebre III. In memoriam Jeannae Čimbuleva* (Burgas 2005), σελ. 194-220.
18. Για τη νομισματική πολιτική της Μεσημβρίας, βλ. το πρόσφατο άρθρο του Karayotov, I., “Le monnayage de Messambria et les monnayages d’Apollonia, Odessos et Dionysopolis”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 2* (British Archaeological Reports International Series 1675, Oxford 2007), σελ. 129 κ.ε. Βλ. επίσης Reho-Bumbalova, M., “Céramique attique à figure noires et rouges”, στο Velkov, V. (επιμ.), *Nessebre III. In memoriam Jeannae Čimbuleva* (Burgas 2005), σελ. 30-50.
19. Preshlenov, H., “Messambria”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 178-179.
20. Preshlenov, H., “Messambria”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 179.
21. Herman-Hansen, M. – Heine-Nielsen, T. (επιμ.), *An Inventory of Archaic Classical Poleis: An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation* (Oxford 2004), σελ. 935.
22. Preshlenov, H., “Messambria”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 179.
23. Για ορισμένα άλλα διατάγματα, βλ. Nawotka, K., *The Western Pontic Cities. History and Political Organization* (Amsterdam 1997), σελ. 132-133. Βλ. επίσης Velkov, V., “Inscriptions antiques de Messambria (1964-1984)”, στο Velkov, V. (επιμ.), *Nessebre III. In memoriam Jeannae Čimbuleva* (Burgas 2005), σελ. 159-193.
24. Herman-Hansen, M. – Heine-Nielsen, T. (επιμ.), *An Inventory of Archaic Classical Poleis: An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation* (Oxford 2004), σελ. 935.
25. Preshlenov, H., “Messambria”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 179.
26. Preshlenov, H., “Messambria”, στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 161. Βλ. επίσης Herman-Hansen, M. – Heine-Nielsen, T. (επιμ.), *An Inventory of Archaic Classical Poleis: An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation* (Oxford 2004), σελ. 935.
27. Ognenova-Marinova, L., “L’architecture domestique à Messambria IVe-IIe s. av. J.-C.”, στο Velkov, V. (επιμ.), *Nessebre III. In memoriam Jeannae Čimbuleva* (Burgas 2005), σελ. 11-28.

Μεσημβρία (Αρχαιότητα)

28. Gotcheva, Z., "La Thrace Pontique et la mythologie grecque", στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 2* (British Archaeological Reports International Series 1675, Oxford 2007), σελ. 60-61.
29. Gotcheva, Z., "La Thrace Pontique et la mythologie grecque", στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 2* (British Archaeological Reports International Series 1675, Oxford 2007), σελ. 71.
30. Gotcheva, Z., "La Thrace Pontique et la mythologie grecque", στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 2* (British Archaeological Reports International Series 1675, Oxford 2007), σελ. 75.
31. Preshlenov, H., "Messambria", στο Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (επιμ.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 1* (Thessaloniki 2003), σελ. 162-163. Βλ. επίσης Herman-Hansen, M. – Heine-Nielsen, T. (επιμ.), *An Inventory of Archaic Classical Poleis: An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation* (Oxford 2004), σελ. 935.

Βιβλιογραφία :

	Hansen, M.H. – Nielsen, T.H. (eds) , <i>An Inventory of Archaic Classical Poleis. An Investigation Conducted by The Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation</i> , Oxford 2004
	Nawotka K. , <i>The Western Pontic Cities. History and Political Organization</i> , Amsterdam 1997
	Gotcheva Z. , "La Thrace Pontique et la mythologie Grecque", Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (eds), <i>Ancient Greek Colonies in the Black Sea, 2</i> , Oxford 2007, BAR International Series 1675, vol. I, 51-84
	Karayotov I. , "Circulation des monnaies de Bronze de Messambria", Velkov V. (ed.), <i>Nessebre III. In memoriam Jeannae Čimbuleva</i> , Burgas 2005, 194-220
	Karayotov I. , "Le monnayage de Messambria et les monnayages d'Apollonia, Odessos et Dionysopolis.", Grammenos, D.V. – Petropoulos E.K. (eds), <i>Ancient Greek Colonies in the Black Sea 2</i> , Oxford 2007, British Archaeological Reports International Series 1675, 127-174
	Lazarov M. , "Notizen zur griechischen Kolonisation am westlichen Schwarzen Meer.", Tsetschkladze, G.R. (ed.), <i>The Greek Colonisation of the Black Sea. Historical Interpretation of Archaeology</i> , Stuttgart 1998, 85-95
	Ognenova-Marinova L. , "Mesambria et le monde Thrace entre le VIIe et le Ve s. av. n.e.", Lazarov, M. (ed.), <i>Thracia Pontica III, Troisième Symposium International, Les Thraces et les colonies grecques, VII-V s. av. n.è.</i> , Sofia 1986, 238-45
	Ognenova-Marinova L. , "L'architecture domestique à Messambria IVe-IIe s. av. J.-C.", Velkov, V. (ed.), <i>Nessebre III. In memoriam Jeannae Čimbuleva</i> , Burgas 2005, 11-29
	Preshlenov H. , "Messambria", Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (eds), <i>Ancient Greek Colonies in the Black Sea, 1</i> , Thessaloniki 2003, 157-208
	Reho-Bumbalova M. , "Céramique attique à figure noires et rouges", Velkov, V. (ed.), <i>Nessebre III. In memoriam Jeannae Čimbuleva</i> , Burgas 2005, 30-50
	Salkin A.E. , "Evidence for the earlier foundation of Bizone colony", Lazarov, M. (ed.), <i>Thracia Pontica III, Troisième Symposium International: Les Thraces et les colonies grecques, VII-V s. av. n.è.</i> , Sofia 1986, 251-255

Μεσημβρία (Αρχαιότητα)

	Salkin A.E. , "Bizone", Grammenos, D.V. – Petropoulos, E.K. (eds), <i>Ancient Greek Colonies in the Black Sea, vol. 2</i> , Oxford 2007, British Archaeological Reports International Series 1675, 37-50
	Velkov V. , "Inscriptions antiques de Messambria (1964-1984)", Velkov, V. (ed.), <i>Nessebre III. In memoriam Jeannae Ćimbuleva</i> , Burgas 2005, 159-193

Γλωσσάριο :

	αγορά, η Αρχικά σήμαινε τη συνάθροιση του λαού. Κατά τους Ιστορικούς χρόνους η συνάθροιση του λαού ονομαζόταν εκκλησία και η λέξη αγορά σήμαινε το δημόσιο χώρο συγκέντρωσης των πολιτών στον οποίο συναντάμε δημόσια οικοδομήματα εμπορικού, θρησκευτικού και πολιτικού χαρακτήρα.
	βασιλική, η Σημαντικός τύπος δημόσιου κτηρίου της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής που χρησίμευε ως δικαστική αίθουσα και χώρος εμπορικών συναλλαγών και χρηματιστηριακών πράξεων ή απλώς ως τόπος δημόσιων συγκεντρώσεων και ακροάσεων. Στα χριστιανικά χρόνια χρησιμοποιήθηκε ως τόπος λατρείας και μετεξελίχθηκε σε ναό, ο δε τύπος των ναών που ονομάζονται βασιλικές είναι λιτές δρομικές, δηλαδή επιμήκεις, δομές.
	γυμνάσιο, το Δημόσιο οικοδόμημα το οποίο αποτελούνταν από μεγάλη εσωτερική υπαίθρια αυλή, όπου γίνονταν γυμναστικές και αθλητικές ασκήσεις. Θεωρούνταν, όπως και οι παλαίστρες, ιερός χώρος, όπου λατρεύονταν ο Ηρακλής και ο Ερμής. Σε μεταγενέστερη περίοδο συνδυαζόταν με τα δημόσια λουτρά.
	δωρικός ρυθμός, ο Αρχιτεκτονικός ρυθμός που αναπτύχθηκε στην κυρίως Ελλάδα και στις δωρικές αποικίες, ειδικότερα στη Σικελία και την Κάτω Ιταλία, κατά τον 6ο αι. π.Χ. Στο δωρικό ρυθμό ο κίονας εδράζεται απευθείας στο στυλοβάτη, οι ραβδώσεις του κορμού είναι αβαθείς και σχηματίζουν οξείες ακμές, το κιονόκρανο αποτελείται από τον άβακα, τον εχίνο και το υποτραχήλιο, το επιστύλιο έχει αδιάθροη επιφάνεια και η ζωφόρος αποτελείται από δύο εναλλασσόμενα μέλη: τα τρίγλυφα και τις μετόπες. Ο δωρικός ρυθμός χαρακτηρίζεται από τις αναλογίες των κιόνων που είναι βαριές σε σχέση με εκείνες του ιωνικού ρυθμού.
	στατήρας, ο Ο όρος στατήρας χρησιμοποιήθηκε σε αρκετά μέρη του αρχαίου ελληνικού κόσμου για να δηλώσει είτε μια σταθερή μονάδα βάρους είτε το σημαντικότερο νόμισμα σε πολύτιμο μέταλλο (χρυσός, άργυρος, ήλεκτρο) ενός συστήματος. Το ακριβές βάρος και συνακόλουθα η τιμή του στατήρα διέφεραν σημαντικά από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με το σταθμητικό κανόνα που ίσχυε. Για το λόγο αυτό ήταν απαραίτητο κάθε στατήρας να προσδιορίζεται με το όνομα της αρχής που τον εξέδωσε (π.χ. αιγινητικός, αττικός, βοιωτικός, κορινθιακός).

Πηγές

Ηροδότου, *Ιστορία* 4.93, 6.33.

Σκύμνος ο Χίος, *Περίγησις* 737-742.

Στράβων, *Γεωγραφικά* 7.6.1.

Στέφανος Βυζάντιος, *Εθνικά*, βλ. λ. «Μεσημβρία».

Pliny, *Historia Naturalis* 4.11.45.